

Arta greacă și romană

Spre deosebire de alte popoare antice, grecii, prin arta lor magnifică, au glorificat umanitatea. Romanii, în ciuda faptului că au fost mai puțin originali, au extins moștenirea greacă creând o tradiție de îmbinare durabilă a artelor greco-romane de o mare importanță istorică.

Chiar și înainte de sosirea primilor greci în zonă, Insulele Ciclade din Marea Egee produceau opere de artă remarcabil de fin echilibrate, statuete albe, din marmură. Sculptura semi-abstractă din secolul XX este marcată de asemănarea cu cea antică.

O influență de lungă durată a avut civilizația Minoiană din Creta. Frescele luminoase, decorative ale cretanilor, olăritul și podoabele metalice au fost adoptate și imitate de populații vorbitoare de limba greacă, care s-au așezat pe pământul grecesc în aproximativ secolul al XX-lea î.Hr. În zilele noastre această civilizație se numește miceniană, după un oraș din nordul Greciei, Mycene, unde au fost descoperite măști de aur care acopereau fețele conducătorilor sau regilor morți.

Micenienii erau mai războinici decât cretanii și curând au ajuns să-și dezvolte un stil propriu cu reprezentări ale războiului și a scenelor de vânătoare, care erau desenate și imprimate pe cupe de aur sau pe săbii de bronz. Clădirile care au supraviețuit sunt cavouri mari și mari cetățile cum ar fi cele din Mycene și Tirint, compuse din blocuri masive, de piatră care erau puse laolaltă.

Umanizarea artei

După destrămarea societății miceniene care a avut loc în secolul al XII-lea î.Hr. a urmat o lungă eră neagră de agitație și de emigrări în masă. Acestea au dat naștere unei societăți diferite – de cetate stat – și un tip de artă intens umanizată, pe care mare parte a oamenilor o asociază grecilor. Trăsătura ei distinctivă se datorează mult religiei grecești, care reprezenta zeii și zeițele drept ființe umane superdotate. Ca urmare, era normal ca arta greacă să se concentreze asupra figurii umane, fie că reprezenta un zeu umanizat sau o ființă umană asemănătoare zeilor.

Dintre reprezentările artistice practicate de greci, sculptura este cea mai bine reprezentată, mai ales din cauza faptului că picturile lor nu au supraviețuit peste timp. Sculptura de mari dimensiuni și de mari ambiții – sculptura monumentală – s-a dezvoltat doar târziu, în secolul al VII-lea î.Hr., fiind probabil inspirată de contactele cu Egiptul. Prima perioadă a sculpturii grecești, cunoscută ca perioada arhaică, a durat cam până în anul 480 î.Hr. Tipurile ei caracteristice au fost nudul unui tânăr, în poziție verticală, și fecioara îmbrăcată, ambele sculpturi fiind reprezentate cu un zâmbet larg (evident o

Bridgeman Art Library

C.M. Dixon

Perioada arhaică a sculpturilor grecești a durat de la sfârșitul secolului al VII-lea până în 480 î.Hr. Caracteristicile acestei perioade au fost kouros (stânga) și kore (dreapta).

Un pumnal micenian, decorat într-un mod complicat, cu o scenă de vânătoare, încrustată cu aur placat.

Bridgeman Art Library

convenție fixă) pe față care astăzi ni se pare ciudat, "un zâmbet arhaic".

Animată și vie

Într-un timp surprinzător de scurt, aceste personaje au devenit realiste și veridice, încetând să devină obiecte, ca un stâlp pylon, cu intenția de a fi admirate doar din față. Redarea convențională a corpului – kouros – a fost înlocuită cu una mai detaliată și de mare acuratețe în ce privește musculatura, în timp ce îmbrăcămintea purtată s-a sculptat cu tot mai multă măiestrie.

Perioada clasică, care a durat cam din anul 480 î.Hr. până în anul 323 î.Hr., este deseori privită ca o culme a realizărilor artistice grecești. Inovațiile în sculptură au început să apară tot mai rapid, personajele în poziție verticală au făcut loc personajelor surprinse într-o varietate

de poziții naturale, cum ar fi "Sulițașul" (Doriphorus) și Apollo cu brațul întins din Templul lui Zeus din Olympia, ale căror forme par să fie dictate de originea lor, dintr-o lespede de marmură, în poziție verticală.

Noi inovații

Inovări similare s-au produs și în sculptura basoreliefulor (sculpturi realizate astfel încât personajele ies dintr-un fundal dar nu sunt separate de acesta) și în ansamblurile statuare din bronz.

Multe capodopere ale sculpturii clasice au dispărut de mult și sunt cunoscute azi doar după nume. Printre acestea se află și două mari statui ale lui Zeus și Atena create de maestrul atenian Phidias. Cea mai mare parte a lucrărilor în marmură care au supraviețuit nu au fost create pen-

▲ O copie romană a statuii Atenei Parthenos înaltă de 12 m care era plasată în interiorul Parthenonului. Originalul fusese sculptat de Phidias în lemn și placat cu fildeș și aur.

tru contemplarea individuală ci erau gândite pentru a face parte din decorarea, de ansamblu, a unui templu – mai ales basoreliefurile care îl înconjurau și sculpturile individuale plasate în interiorul unui fronton triunghiular la fiecare capăt al clădirii.

Sculptura, pictura și arhitectura au fost astfel combinate încât să creeze temple somptuoase și locuri pline de culoare – mult mai colorate decât ne imaginăm, deoarece statuile grecești, care astăzi par a fi o artă atât de sobră, erau de fapt pictate complet și erau echipate cu tot felul de podoabe, ca de exemplu ochi aplicați care probabil le confereau o aparență strălucitoare, ușor exotice.

Parthenonul

Reliefulurile clasice cele mai frumoase și sculpturile din fronton făceau parte din templul atenian Parthenos, mai bine cunoscut sub numele de Parthenon. Cele mai multe sculpturi aparțin colecției Elgin și se găsesc în British Museum din Londra, însă Parthenonul însuși supraviețuiește ca o ruină nobilă.

Parthenonul este cel mai mare dintr-un serie de temple situate pe Acropolis (citadelă), în Atena. Toate aceste temple au fost înălțate în a doua jumătate a secolului al V-lea î.C. – culmea perioadei clasice – pentru a înlocui clădirile distruse din timpul războaielor medice. Pe lângă Parthenon, pe Acropolis se mai află și mai micul templu al lui Atena Nike, Erecteum, cu cariatidele lui distinctive (stâlpi sculptați sub

COLECȚIA ELGIN

Una dintre comorile adăpostite de British Museum din Londra sunt "Elgin Marbles" (lucrările în marmură Elgian) – o colecție de basoreliefuluri și statui care au originile în Parthenonul din Atena. De-a lungul secolelor, când Grecia a fost ocupată de turci, Parthenonul a fost neglijat și în anul 1687 a suferit stricăciuni în urma unei explozii. Lordul Elgin, ambasadorul englez în Turcia din perioada 1799 – 1802, a cumpărat sculpturile de la Sultan cu scopul de a le proteja și le-a vândut mai apoi către British Museum. Grecia și-a manifestat, vădit în ultimii ani, dorința de a repatria marmurele.

formă de femeie) și o mare poartă de intrare, numită Propylea.

Pericle, omul de stat atenian, a pus în aplicare acest program ambițios al construirii de clădiri. Lucrările de construcție au fost supravegheate de Phidias care a creat și colosală statuie a Atenei, de mult pierdută, dar care pe vremuri a fost plasată în interiorul Parthenonului. Arhitecții Parthenonului propriu-zis au fost Callicratis și Ictimus; se cunosc puține despre ei, în ciuda faptului că Ictimus a mai proiectat încă un templu splendid care se mai găsește, și azi, în localitatea Basse, în Arcadia.

Un stil simplu

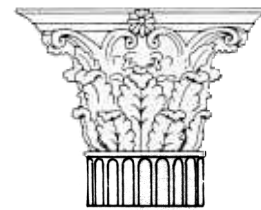
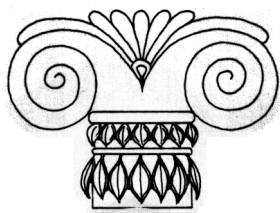
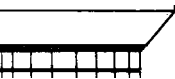
Elementele unui templu grecesc erau remarcabil de simple. Clădiri, ca Parthenonul, constau dintr-o structură rectangulară înconjurată de coloane și împodobite cu un acoperiș înălțat, în pantă. Diferențele de detalii de pe columne și ariile de deasupra lor defineau stilul arhitectural din care proveneau – simplitate, masivitate pentru stilul doric, cu capitoliile mari și capătul columnei ca un sul, pentru stilul ionic, iar cel corintian având în capătul columnelor o acantă decorată cu frunze sculptate.

Marile realizări ale arhitecturii grecești nu s-au datorat doar cunoștințelor tehnice ci ele au rezultat dintr-un simț deosebit al proporțiilor și o conștientizare acută, vizuală; un exemplu caracteristic era obiceiul grecesc de a-și decora coloanele astfel încât să fie ușor bombate la mijloc, ceea ce compensa iluzia de concavitate

► Templele situate pe Acropole (citadelă) din Atena, acum în ruină, au fost înălțate în perioada clasicismului. Formele vioaie și utilizarea sculpturii arhitecturale sunt foarte ușor vizibile.

Werner Forman Archive

(curbura spre interior) dată de o coloană perfect verticală atunci când era privită de la distanță.

Arta grecească a olăritului

Pictura grecească s-a păstrat până în zilele noastre doar pe vase care erau fabricate în cantități imense, cu scopul de a păstra vinul și uleiul pentru uz casnic sau pentru export. Scenele de pe vase reprezintă una din sursele principale de informare despre felul de viață grecesc. Acestea au apărut pentru prima dată (aprox. 600 î.Hr.) în stilul ilustrării negre, prin care obiectele erau pictate cu siluete negre pe fundalul roșu, natural, al vasului. Detaliile interne (de ex. ochii pe o față complet neagră) trebuiau să fie scobite până la materialul roșu de bază. Cam din 530 î.Hr. pictorii au început să lucreze în așa numita tehnică a ilustrării în roșu, adică tehnică opusă celei dinainte, colorând în negru fundalul, lăsând personajele în culoarea naturală a vasului și pictând detaliile interne ale acestora. Ambele metode prezentau avantaje dar nici una nu se aseamăna

● **Stilurile arhitecturale variate ale perioadei clasice pot fi recunoscute prin capitoliu, partea de sus a unei colonne. De la stânga spre dreapta: capitoliu doric, eolic, ionic și corintian.**

● **Sculptura greacă concentrată pe formele corpului uman. Aici este reprezentat Hermes, mesagerul zeilor, avându-l în brațe pe Dionysos, zeul grec al vinului și al fertilității.**

● **Un cap, aparținând probabil lui Mausolus, din mormântul lui sau mausoleum.**

● **Personajele Laocoon și a fiilor săi sunt caracteristice realismului elenistic.**

C. M. Dixon

cu picturile realizate liber, pe fundalul alb al "lekythos", o urnă elegantă, relativ rară, care era cel mai adesea utilizată în scopuri funerare.

Timpul schimbărilor

Abia în secolul al IV-lea î.Hr. au apărut nudurile feminine – adesea considerate tipice pentru arta grecească clasică – realizate de artiști ca Praxiteles și alții. Puțin după aceea au apărut alte schimbări. După cum se poate observa în sculpturile Parthenonului, arta clasică, în ciuda faptului că era plină de realism, totuși idealiza și generaliza ocolind emanațiile adevărate, puternice și extremele de orice fel. În secolul al IV-lea î.Hr., sculptorii ca Scapas și Lysippus au popularizat o portretistică cu adevărat individualizată, plină de intensitate emoțională.

Un alt semn al noului spirit l-a reprezentat scara colosală cu care Mausolus, un conducător grec din Asia Mică (Turcia modernă) și-a cons-

C. M. Dixon

Arta romană nu a atins niciodată proporțiile artei grecești dar, în arhitectură, romanii erau din punct de vedere tehnic mult mai avansați. Colosseumul din Roma (stânga) a fost una din clădirile impunătoare ce au fost înălțate peste tot în imperiu. Maison Carree din Nîmes este și ea intactă până în ziua de azi.

Werner Forman

C M Dixon

truit propria criptă, cunoscută ca Mausoleum, dând numele lui tuturor acestor tipuri de construcții.

Răspândirea culturii

Din anul 334 î.Hr, cuceririle lui Alexandru cel Mare au răspândit cultura peste tot în Orientul Apropiat, din Egipt până în vestul Indiei. După moartea lui Alexandru cel Mare în anul 323 î.Hr. Imperiul acestuia s-a destrămat și acest an marchează sfârșitul perioadei clasice și începutul perioadei elenistice, dominată de state mari cum ar fi Egiptul și Imperiul Seleucid, fondat pe cel sirian.

Aceste state mari au devenit centre chiar mai importante ale artei grecești decât cetățile – statele grecești care se aflau în declin. În orice caz, spiritul artei elene era destul de diferit față de cel al predecesoarei arte clasice. Multe aspecte ale realității, pe care clasicismul le ignorase, au fost portretizate – urătenia, grotescul, sentimentalismul și extremele realității, durerea și frica. Artă elenă era, în general, ilustrativă, având patroni care comandau lucrări imense unor artiști care le realizau, demonstrându-și măiestria: draparea, în "Victoria de la Samothrace", și o veritabilă complexitate în grupul Laocoon, unde un șarpe încolăcește trei personaje care se zvârcolesc.

Și romanii au admirat și imitat arta grecească, purtându-i influența spre vest și nord până în îndepărtata Britanie. Multe din capodoperele grecești ne sunt astăzi cunoscute mulțumită cumpă-

rătorilor romani care dețineau copii care, spre deosebire de original, au supraviețuit peste timp.

În calitate de creatori, romanii erau inferiori grecilor, însă aveau o tradiție independentă în domeniul sculpturii – aceea a portretisticii profund realiste. Această tradiție se datorează probabil obiceiului roman de a păstra în locuințe busturile strămoșilor, nu ca opere de artă ci ca dovadă a felului în care arătau predecesorii lor.

Calitatea comună dar de netăgăduit a portretelor romane le face foarte atractive. Cea mai mare parte a celorlalte sculpturi romane, inclusiv portretele idealizate ale zeităților și ale împăraților, erau elenistice ca stil. În orice caz, trăsăturile specifice romane ale sculpturii includeau arcade triumfale și coloane, împodobite cu scene palpante, pentru a comemora victoriile și cuceririle imperiului roman.

Îndrăzneala tehnică

Nici în arhitectură romanii nu au reușit să se ridice la nivelul grecilor, ca simț al frumosului și al bunului gust. Ei aveau însă mai multă îndrăzneală tehnică în utilizarea arcadelor, boltelor și a domurilor și au construit pe scară largă, pentru a-și înzestra provinciile cu construcții publice impunătoare, cum ar fi Pantheonul și Colosseumul din Roma sau Maison Carree din Nîmes, în Franța. Dar mai îndrăznețe erau capacitățile lor ingineresti, ceea ce i-a făcut să construiască dru-

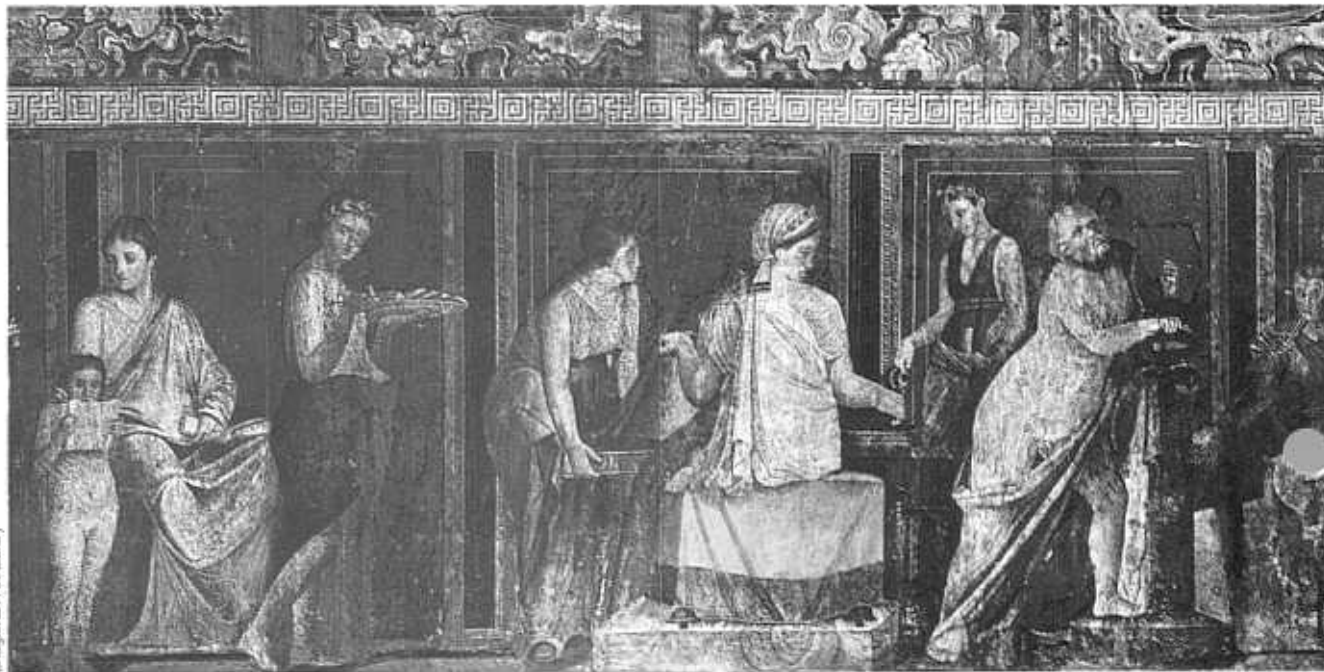
muri, poduri, apeducte, arcade, canale și forturi; unele dintre ele fiind structuri pur funcționale dar unele, ca de exemplu Pont du Gard din Nîmes, sunt de o frumusețe măiastră.

Picturile din Pompei

Au supraviețuit multe picturi romane, cu toate că nici una dintre ele nu reprezintă vreo capodoperă menționată chiar de ei; grupul cel mai impresionant de picturi a fost realizat pe pereții caselor din Pompei, un oraș care s-a păstrat datorită acoperirii lui cu cenușă vulcanică după o erupție a Vezuviului. Aceste picturi demonstrează măiestria artistului în arta perspectivei, folosirea unei palete coloristice foarte bogate, bucuria pe care o aduce natura și folosirea îndemănatică a efectului trompe l'oeil ("însală ochiul", în limba franceză), cum ar fi peisaje văzute printre coloane. Romanii au mai excelat și într-o altă tehnică – cea a mozaicului, o pictură compusă din nenumărate mici pietre colorate prinse cu mortar.

După decăderea ultimului imperiu roman vestic, tradiția de bază greco-romană a fost reînsuflită și adaptată iarăși și iarăși, secvențial de-a lungul istoriei artei vestice. Ea a constituit baza unor curente artistice, de la romantism până la neo-clasicismul secolului al XVIII-lea și al XIX-lea, exercitând o influență puternică, care continuă până în zilele noastre.

Picturile romane cele mai impresionante, care au supraviețuit, sunt cele care decorau pereții caselor și clădirilor publice din Pompei, un oraș situat la sud-est de Napoli, în Italia, care a fost acoperit și conservat de cenușă, în urma unei erupții vulcanice care s-a produs în anul 79 d.Hr. Această pictură din Holul Misterelor prezintă utilizarea încântătoare a culorilor bogate și a talentului artistului, al iluziei de adâncime.

Bridgeman Art Library